

УДК 371.13:78

О. Ф. Сбітнєва

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Зміни, що відбуваються в соціально – економічній, політичній та культурній сферах України, актуалізують проблему всебічного гармонійного розвитку дитячої особистості. Однією з актуальних завдань у школі стає формування музично – естетичної культури, яка не тільки відіграє виховну, пізнавальну та естетичну роль, але й забезпечує дитину базою культурного самовдосконалення протягом всього життя.

Аналіз наукової літератури показує, що проблема формування музично-естетичної культури знаходиться у колі зору відомих філософів, соціологів, культурологів, психологів і педагогів: Л. Виготського, К. Ушинського, П. Блонського, М. Пирогова, М. Рубінштейна, Г. Тарасова, А. Леонтєва, Б. Асаф'єва, С. та В. Шацьких, Д. Кабалевського, О. Апраксиной, М. Коган, Е. Печерської та ін.

У наукових працях сучасних вчених - Н.Миропольської, В. Бутенка, Г.Шевченко, О.Комаровської, А.Зиминої підкреслюється важливе значення мистецтва в естетичному розвитку дитини.

Впливу музичного мистецтва на формування духовного світу особистості присвячено досить значна кількість робіт, серед ряду авторів наведемо А. Сохор, Ю. Алієва, Г. Головінського, В. Матоніса, Р. Тельчарову, М. Князєву та ін.

Отже, незважаючи на значну увагу педагогів, філософів, психологів до проблеми, що розглядається, можна стверджувати, що формування музично-естетичної культури особистості є актуальним і не остаточно вирішеним питанням.

Метою цієї роботи є визначення й аналіз сучасних поглядів на проблему формування музично-естетичної культури молодших школярів, а також виявлення факторів, які впливають на успішність цього процесу.

Однією з найважливіших сторін музичної культури українського суспільства є музичне виховання молодого покоління. У вихованні духовності та формуванні всебічно розвиненої, гармонійної особистості дієвим засобом є художньо-естетичне виховання, прилучення підростаючого покоління до високих духовних цінностей.

Це важливе завдання більшою мірою вирішується в основному навчально-виховному закладі - загальноосвітній школі. Незаперечною важливістю усіх навчальних предметів у школі, які мають як пізнавальну, так і виховну спрямованість. Уроки музики мають колосальні можливості для розвитку духовності, загальної та естетичної культури учнів, так як музика в силу своєї специфічної особливості і

неповторності, шляхом цілеспрямованого і систематичного впливу облагороджує людину, робить його сприйнятливим, чуйним, добрим, допомагає формуванню світогляду, моральних якостей, духовної культури. Д. Б. Кабалевський стверджував, що значення музики виходить далеко за межі мистецтва, музика є могутнім засобом формування духовного світу дитячої особистості. [4, с.17].

Відомо, що чим раніше починається цілеспрямована та систематична робота з навчання дітей музики, тим успішніше розвиваються їхні музичні здібності. У молодших школярів надзвичайно сильна потреба в творенні прекрасного і зіткнення з музикою пробуджує в них бажання творити, розвивати необхідні вміння та навички, що в свою чергу, створює сприятливий ґрунт для здійснення виховних завдань. Максимально використовувати ці можливості в плані розвитку духовності та музично-естетичної культури учнів - основне завдання кожного вчителя музики.

Успішне здійснення завдання формування музично-естетичної культури молодших школярів залежить від того, наскільки ясно і чітко уявляє собі кожен педагог її сутність, цілі, завдання, принципи й ефективні методи.

Однією з головних задач музичного виховання учнів початкових класів є формування інтересу і любові до музики. Дітям молодшого шкільного віку складно ще сприймати музику повноцінно, оцінити її в естетичному плані. Тим не менш, діти виявляють великий інтерес до кожного почутого звуку музики, до кожного слова вчителя про музику, виявляють вміння визначати загальний настрій музичного твору, розрізняють засоби музичної виразності, висловлюють свою думку про музику. Все це є благодатним ґрунтом для розвитку у молодших школярів необхідних навичок естетичного сприйняття та формування їх музично-естетичної культури. Виховання, навчання, розвиток та освіта учнів на уроці повинно здійснюватися в єдності і взаємозв'язку. Це один з найважливіших принципів загальної та музичної педагогіки.

На основі вивчення спеціальної літератури та досвіду передових вчителів музики можна визначити основні педагогічні умови, що сприяють успішному формуванню музично-естетичної культури школярів:

- Цілеспрямованість уроку (в плані естетичного виховання);
- Чітка структура уроку відповідно з досліджуваним матеріалом;
- Правильний відбір художнього матеріалу та відповідних йому методів, прийомів навчання;
- Знання вчителем специфічної особливості кожного класу, кожного учня (мається на увазі організованість дитячого колективу, співочі особливості учнів, здатності їх музичного сприйняття і т.д.);
- Спеціальна спрямованість роботи вчителя музики на уроці, що передбачає формування музично-естетичної культури;

- Безперервність і систематичність роботи вчителя відповідно до поставленої мети;

- Створення необхідної психологічної ситуації протягом всього уроку і особливо при знайомстві з новим твором;

- Активізація в момент сприйняття уваги, почуттів і переживань естетичного характеру;

- Естетична освіченість, психолого-педагогічна та методична підготовленість самого вчителя музики, систематичність його роботи в естетичній діяльності учнів;

- Вплив естетичних інтересів батьків на дітей;

- Вплив радіо, телевізійних передач на розвиток естетичних почуттів і формування естетичних смаків учнів.

Дві останні умови, як показала практика, побічно впливають на ставлення учнів до музики, урокам в цілому, окремим музичним творам, композиторам, виконавцям.

Одним з важливих педагогічних умов формування музично-естетичної культури учнів є творче ведення уроку, яке передбачає науковість викладу художнього матеріалу, ідейно-моральну спрямованість, безпосередній зв'язок мистецтва з життям, використання конкретних прийомів і фактів з метою розуміння сутності та змісту музичного мистецтва, облік практичних знань і досвіду як всього класу, так і окремих учнів.

Вчителю музики необхідно володіти професійними вміннями та навичками, найважливішими з яких є вміння використовувати свої знання для творчого розв'язання практичних завдань, самостійної інтерпретації музичних творів. Учитель повинен професійно грати на музичному інструменті, володіти співочим голосом, вміти цікаво розповідати про музику. Але, навіть професійно підготовлений учитель, якщо розраховує тільки на свої сили, не в змозі представити дітям світ музики в його різноманітті. Для повноцінного музично-естетичного виховання на сучасному рівні в кабінеті музики необхідно мати в комплекті звукозаписну апаратуру, нотні збірки, книги про музику, наочні посібники, портрети композиторів, проекційну апаратуру, набір народних музичних інструментів. Технічні засоби навчання на уроці музики дають дітям можливість почути справжнє звучання різних інструментів, голосів, ансамблів, оркестрів, допомагають зрозуміти всю силу і красу музичного мистецтва.

Велике значення має атмосфера, в якій вчитель музики проводить заняття. Вона повинна бути спокійною, невимушеною, творчою. Видатний діяч в області музичної освіти Б. Асаф'єв, стверджував, що саме творчість сприяє більш глибокому засвоєнню музичного матеріалу та розвитку музикальності дітей різного віку, що музична діяльність - це метод та шлях музичної освіти [1, с. 43].

Здійснюючи музично-естетичне виховання і формування музично-естетичної культури учнів, вчителю необхідно постійно мати на

увазі те, що повнота музичного сприйняття, особливо молодших школярів, більшою мірою залежить від їх психологічного стану і загального настрою. Так, наприклад, у стані емоційного підйому і радісного переживання у школярів загострене сприйняття. І, навпаки, малоцікавий і нудний урок викликає пригнічений стан учнів, діти при цьому часто пасивні, їх сприйняття притупляється.

Однією з особливостей роботи з учнями початкових класів на уроках музики є охорона дитячого голосу. Вікове становлення і розвиток дитячого голосу можна умовно поділити на чотири періоди. Перший період – це період становлення та розвитку дитячого голосу від 6-7 до 10-12 років. Другий період можна позначити як передмутаційний період, він охоплює вік дітей від 11-12 до 11-13 років. Третій період (від 11-13 до 14-16 років) - період мутаційний і дуже важливий в плані дбайливого відношення, виховання та охорони дитячого голосу. Нарешті, четвертий - післямутаційний період - починається з 16 років і далі. За ступенем розвитку голосу учнів вчителю необхідно виявляти особливу увагу до кожного періоду, враховувати їх індивідуальні та вікові особливості, продумано відбирати для співу репертуар, використовувати методи, які допомагають охорони дитячого голосу.

Науково обґрунтований процес формування музично-естетичної культури учнів на уроках музики передбачає дотримання вчителем наступних принципів: єдність навчання і виховання; науковість і свідомість у навчанні; зв'язок навчання з життям, доступність і наочність навчання; міцність засвоєних знань, умінь і навичок; індивідуальний підхід і єдність емоційного і свідомого. Останній принцип грає в музичному вихованні особливо важливу роль. Сила впливу музики в її яскравій емоційності. Емоційна чуйність на музику є центром музикальності.

Уроки музики в школі є органічною частиною системи музично-естетичного виховання України. Розвиток і збагачення музично-творчих здібностей, формування навичок сприйняття музики, зацікавлене ставлення учнів до музичного мистецтва у формі класної, позакласної та позашкільної роботи повинні здійснюватися в продуманій і послідовній системі.

Інтерес до музики, захопленість музикою, любов до неї - обов'язкові умови для того, щоб музичне мистецтво широко розкрило і подарувало дітям свою красу, щоб воно виконувало свою виховну і пізнавальну роль, служило формуванню духовної культури підростаючого покоління.

Список використаної літератури

- 1. Асаф'єв Б. В.** Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. В. Асаф'єв. – 2-е изд. – Л. : Музыка, 1973. – 144 с.
- 2. Апраксина О. А.** Методика музыкального воспитания в школе / О. А. Апраксина. – М. : Просвещение, 1983 – 224 с.
- 3. Зимина А. Н.**

Основы музыкального воспитания и развития детей младшего возраста: Учеб. для студ. высш. Учеб. заведений / А. Н. Зими́на. — М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. — 304 с. **4. Кабале́вский Д. Б.** Воспитание ума и сердца : Кн. для учителя / Д. Б. Кабале́вский. — М. : Просвещение, 1984. — 206 с. **5. Матони́с В.** Музично-естетичне виховання особистості / В. Матони́с. — М., 1987. — 240 с. **6. Печерська Е. П.** Уроки музики в початкових класах : Навч. посібник / Е. П. Печерська. — К. : Либідь, 2001. — 272 с.

Сбітнєва О. Ф. Формування музично-естетичної культури молодших школярів

Стаття присвячена проблемі формування музично – естетичної культури молодших школярів на уроках музики та її вплив на формування дитячої особистості. Автор досить ґрунтовно розглядає педагогічні умови формування естетичної культури школьника, а так само найбільш важливі принципи її формування. Стаття розкриває психологічкє, вікових особливості роботи з молодшими школярами і підкреслює значення музично-естетичної культури вчителя в естетичному вихованні учнів.

Ключові слова: музично – естетична культура, молодші школярі, вчитель музики, урок музики.

Сбитнева Е. Ф. Формирование музыкально-эстетической культуры младших школьников

Статья посвящена проблеме формирования музыкально-эстетической культуры младших школьников на уроках музыки и ее влияние на формирование детской личности. Автор достаточно основательно рассматривает педагогические условия формирования эстетической культуры школьника, а так же наиболее важные принципы ее формирования. Статья раскрывает психологические, возрастные особенности работы с младшими школьниками и подчеркивает значение музыкально-эстетической культуры учителя в эстетическом воспитании учащихся.

Ключевые слова: музыкально-эстетическая культура, младшие школьники, учитель музыки, урок музыки.

Sbitneva E. F Formation of musical and aesthetic culture of primary school childre

The article deals with the formation of musical and aesthetic culture of primary school children in the classroom music and its influence on the child's personality. The author quite thoroughly examines the pedagogical conditions of formation of aesthetic culture shkolnika, as well as the most important principles of its formation. The article reveals the psychological, vozrostnye especially with younger students and emphasizes the importance of Musical-aesthetic culture teacher in Aesthetic education students.

Key words: musical-aesthetic culture, younger students, a teacher of music, a music lesson.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2012 р.

Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 373.5.036:7.01

А. В. Сергієнко

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ СИНТЕЗУ МИСТЕЦТВ

Особистість формується і виявляє себе лише в діяльності. Саме діяльність є умовою, основою і способом розвитку особистості. В діяльності відбувається фізичний розвиток індивіда, формується його психологічна сфера, удосконалюється інтелект, почуття, зміцнюється воля, сила уяви, здібності і риси характеру. Через діяльність людина пізнає характеристики навколишнього світу, здійснює самопізнання. Власне в процесі діяльності зароджується психічне відображення світу у свідомості людини, результати якої, у свою чергу, мають вплив на її творчість. Будь-яка індивідуальність (сильна-слабка, вольова-безвольна, з позитивними рисами характеру чи негативними), завжди відображає у діяльності свій внутрішній світ, потреби та цінності, а також вимоги як свої, так і того оточення, в якому вона перебуває. Сукупність цілеспрямованих, усвідомлених дій, що передбачають позитивний наслідок, задоволення власних і соціальних потреб, інтересів, становлять діяльність [3, с. 198].

Феномен діяльності вивчають багато різних наук: філософія, антропологія, соціологія, психологія, естетика, педагогіка тощо. При цьому робиться наголос на тому, що лише в діяльності людина має змогу реалізуватися.

Основні принципи концепції діяльної сутності людини розкриваються в педагогічній теорії В. А. Лайя, який в «Школі дії» вказує, що не знання є метою школи дії, а внутрішня й відповідна до внутрішньої зовнішня творчість, тобто не копія з поданого, зразок для того, що повинно бути створено [6, с. 99]. Цей основний педагогічний «принцип дії», як визначає сам В. А. Лайя, відповідає висловлюванню Д. Дьюї у книзі «Школи майбутнього», відзначається, що «активність - суть життя, отже, навчити рухатися, діяти, означає вчити їх жити - у цьому справжнє призначення школи» [4, с. 68].

У філософсько-естетичному розумінні діяльність вивчалася такими дослідниками: М. О. Булатовим, В. А. Лекторським, Є. С. Маркарянном, Г. С. Межуєвим Є. Г. Юдіним. Вчені, визначаючи